

Tradiční listopadové brněnské dny ústavního práva tentokrát na téma postavení prezidenta republiky v ústavním systému ČR

Dne 21. listopadu 2007 se uskutečnila v prostorách Právnické fakulty MU konference věnovaná postavení prezidenta republiky v českém ústavním systému. Každoroční listopadové setkávání významných českých a slovenských konstitucionalistů a politologů se již stalo tradicí a lze ocenit, že organizátoři, jimiž jsou Mezinárodní politologický ústav MU a Katedra ústavního práva a politologie Právnické fakulty MU, se při výběru témat zaměřují na aktuálně diskutované otázky a rovněž se nevyhýbají tématům kontroverzním.

Posilování pozice hlavy státu (či alespoň diskuse na toto téma) se stalo symptomatickým rysem všech zemí, které v nedávné době prošly politickou tranzicí (tato tendence je vlastní nejen zemím bývalého sovětského bloku, kde s nadsázkou platí, že čím dále na východ, tím je „ochota“ posilovat postavení prezidenta silnější, ale provázela a provází též politické změny v Latinské Americe a jinde s tím, že v řadě těchto případů jdou změny ruku v ruce s odklonem od demokratické politiky směrem k autoritářským formám vládnutí). Situace v České republice je sice daleka zemím v postsovětském prostoru či latinskoamerickým zemím, přesto i zde se v průběhu posledních několika let vyprofilovala politická diskuse na téma posilování pozice prezidenta cestou zavedení jeho přímé volby či rozšíření kompetencí hlavy státu.

Přestože otázka role prezidenta v ústavním systému ČR nabyla na aktuálnosti především v souvislosti s napjatými vztahy mezi současným prezidentem Václavem Klausem a soudní mocí, program konference byl koncipován obecněji. Předmětem diskuse se tak stala nejen problematika vztahu prezidenta a moci soudní, ale též obecné otázky postavení prezidenta v parlamentní formě vlády,

zařazení prezidenta z hlediska dělby moci v ústavním systému, problematika přímé či nepřímé volby hlavy státu, otázka rozsahu kompetencí prezidenta republiky a jeho odpovědnosti či neodpovědnosti za výkon kompetencí atd. Příspěvky jednotlivých vystupujících se přitom neomezovaly výlučně na situaci v ČR, ale přinášely řadu srovnání či zařazování do typologií forem vlády.

V tomto srovnávacím duchu se nejvýrazněji nesl příspěvek Miroslava Nováka (Fakulta sociálních věd UK), který v úvodu konference představil politologický pohled na postavení hlavy státu, přičemž dospěl k závěru, že posílení prezidenta v parlamentní formě vlády je v podstatě jevem nežádoucím a kontraproduktivním. Řada komparativních postřehů zazněla i v příspěvku místopředsdkyně Ústavního soudu ČR Elišky Wagnerové, která se zaměřila na analýzu vztahu prezidenta a ústavního soudu, zejména pokud jde o roli prezidenta při obsazování ústavního soudu (ve svém příspěvku například upozornila, že český model jmenování soudců ústavního soudu zakládá výjimečně silné postavení prezidenta dokonce i ve srovnání se systémy semi-prezidentskými – Francie, či prezidentskými – USA), ale též pokud jde o postavení prezidenta jako účastníka řízení před Ústavním soudem (jak v pozici navrhovatele, tak v pozici orgánu, který nařikávaný akt vydal).

Problematicke odpovědnosti či neodpovědnosti prezidenta republiky a možnostem soudního přezkumu aktů prezidenta republiky se ve svých příspěvcích věnovali předseda Ústavního soudu Pavel Rychetský a Václav Pavlíček (Právnická fakulta UK). Zatímco předseda Ústavního soudu vyšel z předpokladu, že v podmínkách materiálního právního státu nelze vyloučit přezkum aktů veřejné moci bez ohledu na to, kdo akt přijal, a prezentoval velmi zajímavý pohled na to, které z kompetencí prezidenta republiky podle čl. 62 a 63 Ústavy ČR by mohly být předmětem soudního přezkumu, Václav Pavlíček

naopak skrze více méně historickou analýzu postavení prezidenta v československém ústavním systému a prostřednictvím výkladu neodpovědnosti prezidenta dospěl k závěru, že hlava státu představuje nejvyšší orgán státu vykonávající kompetence v podobě prerogativ, nikoliv přezkoumatelných aktů.

Jan Kysela (Právnická fakulta UK) se zaměřil na posouzení toho, zda úvahy o zavedení přímé volby prezidenta jsou projevem krize ústavního systému, přičemž podrobil kritice jednotlivé důvody, které slouží politickým aktérům k ospravedlnění ústavních změn (samostatná legitimita prezidenta, „přání“ občanů, zajištění nadstranickosti prezidenta, přímá volba prezidenta jako prostředek zdůvodnění rozšířených kompetencí atd.). Konferenci uzavíraly více méně shrnující příspěvky Aleše Gerlocha (Právnická fakulta UK) a Karla Klímy (Právnická fakulta ZČU).

V diskusích, jimž byl organizátory věnován nebývale velký časový prostor (což je jistě dalším pozitivním rysem konference), zazněla i výměna názorů stran aktuálních vztahů mezi prezidentem a soudní mocí, kritika rozhodovací činnosti Ústavního soudu,

na níž si účastníci vzájemně vyjasňovali pojmy jako ústavní stát, materiální právní stát či naopak soudcokracie.

Na konferenci lze proto ocenit především její obsahovou a názorovou pestrost a vyváženost, pokud jde o obecnost či konkrétnost témat, proporcí mezi ústavní teorií a praxí. Byť se současně veřejné diskuse upínají spíše k problematice vztahů mezi prezidentem a justicí, konference nabídla mnohem barvitější a komplexnější pohled na postavení prezidenta v ústavním systému. Lze se proto těšit na sborník z konference, do něhož budou jistě zařazeny i další příspěvky, které na konferenci nezazněly a které ještě rozšíří plejádu různých aspektů, pohledů a názorů na pozici a roli hlavy státu v současných ústavních systémech a poněkud tak vyváží doposud spíše jednostranné, monotematické a dílčí zpracování problematiky (např. Soudcokracie v ČR – fikce nebo realita? Sborník č. 52/2006. Centrum pro ekonomiku a politiku, Praha 2006).

Ivo Pospíšil

Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií MU, Ústavní soud ČR